

Kulturdepartementet

Postboks 8030 Dep
0030 OSLO

Saksbehandler: Birgitte Solbu
Direkte tlf.: +47 45 50 73 89

Vår ref.: 17/7052-7
Deres ref.:

Vår dato: 23.03.2018
Deres dato:

Rådets innspill til ny kulturmelding

Kulturrådet ser fram til den nye kulturmeldingen som skal gi begrunnelse for og retning til den nasjonale kulturpolitikken de neste 20 årene. Rådet vil spille inn noen overordnede perspektiver, noen synspunkter på Kulturrådets rolle i den videre utformingen av norsk kulturpolitikk, og til slutt peke på noen områder som har behov for særlig oppmerksomhet.

I. Kunsten og kulturens rolle i samfunnet – noen overordnede perspektiver for kulturpolitikken

Kulturpolitikken begrunnelse

Grunnlovens § 100, også kalt Ytringsfrihetsparagrafen, slår fast at «det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale». I *Kulturutredningen 2014* argumenterer utredningsutvalget for at hovedbegrunnelsen for samfunnets kulturpolitikk er å finne i verdiene demokrati, rettferdighet og mangfold. Kulturrådet er enig i at disse verdiene er svært viktige og fortsatt vil være det i framtida når kulturpolitikken skal begrunnes. Kulturinstitusjoner, kulturpolitiske virkemidler og tilskuddsordninger sikrer og styrker ytringskulturen og ytringsmangfoldet og er dermed essensielle for utviklingen av demokratiet, samtidig som kunsten appellerer til fantasien og vår evne til å se sammenhenger og leve oss inn i sider ved livet vi ikke kjenner.

Kunsten og kulturuttrykkene har egenverdi og må sees på egne premisser, men er samtidig en del av samfunnsutviklingen og utvikler seg i berøring med andre felt. Kunst og kultur står ikke i motsetningsforhold til samfunnet rundt seg, men har en gjensidig og positiv utveksling med andre samfunnsområder, skaper identitet og fellesskap, og utvikler det offentlige ordskiftet over hele landet.

Kulturpolitikken framover må sikre at hele landets befolkning har tilgang til kunst og kultur og opplever seg inkludert som deltakere, uavhengig av bosted, kulturell og religiøs bakgrunn, sosial tilhørighet, alder, funksjonsnivå og økonomi. Kulturpolitikken må sikre og stimulere til at erfaringer, historier og identiteter

i hele befolkningen synliggjøres som en del av den samlede nasjonale fortellingen. Kulturpolitikken må sikre likeverdighet og rettferdighet på den ene side, og stimulere til mangfold på den annen.

Politikkområdets omfang og historikk

Kultur er et relativt lite politikkområde, målt i budsjett, institusjonell tyngde og lovfestede reguleringer. En nasjonal kulturpolitikk må derfor sikre bred anerkjennelse av kulturens samfunnsbetydning og politisk gjennomslagskraft overfor andre samfunnsområder og -behov.

Internasjonalt anerkjennes flere historiske politiske satsninger på kulturområdet i Norge. Litteraturpolitikken med innkjøpsordningene har siden 60-tallet sikret bredde og utvikling i et lite språkområde, kunstnerstipendene har fra 70-tallet gitt et betydelig antall kunstnere mulighet til utvikling av sine kunstnerskap, kulturskolene og Den kulturelle skolesekken har gitt barn og unge estetisk opplæring og erfaring. Gode offentlige støtteordninger har lagt til rette for realisering av smale, ikke-kommersielle uttrykk og tids- og ressurskrevende produksjoner, og de ulike systemene for støtte til norsk kunst og kultur i utlandet har også hatt stor betydning for oppmerksomhet og gjennomslag for norsk kunst utenfor Norges grenser. Framtidas kulturpolitikk må anerkjenne den historiske betydningen slike grep har hatt, og sørge for videreføring av det som fungerer og modernisering der det er riktig, samt sikre en bred politisk forankring for god offentlig understøttelse av kulturlivet. Teknologisk utvikling kan sjelden forutsies, men det er viktig at kunst og kulturpolitikk i framtida tar hensyn til utvikling også på dette området, og legger til rette for både digital og analog infrastruktur og nye måter å skape og omsette kunst og kulturprodukter.

Lokalt - nasjonalt - internasjonalt

Kunst- og kulturaktører forholder seg sømløst til det lokale, nasjonale og internasjonale. Et kulturtiltak kan engasjere lokale frivillige og andre medvirkende, ha både et lokalt kjernepublikum og tilreisende publikum, samarbeide med virksomheter i regionen, inngå i et nasjonalt fagnettverk, koble lokale kunstnere med noen fra helt andre kanter av landet, og drive prosjektsamarbeid med kolleger internasjonalt. En nasjonal kulturpolitikk må sikre at kulturlivets aktører enkelt kan ivareta slike forskjellige roller samtidig, og ikke tvinges til å velge én av dem. Kulturpolitikken må sikre at den brede offentlige kultursamtalen, der kunstnere, kulturaktører, institusjoner, publikum, kritikere, akademia og media deltar, kan foregå der folk er, uavhengig av og på tvers av forvaltningsgrenser.

Kulturpolitikken må gi fylkeskommuner og kommuner gode rammebetingelser og handlefrihet til å utvikle sin egenart og forme løsninger for sine lokalsamfunn, skape attraktive virkesteder for kunstnere og kulturaktører, sikre gode vilkår for ivaretagelse av kulturarv og en infrastruktur der publikum kan møte kulturuttrykk og kunst. Kulturpolitikken må samtidig bygge opp under mobiliteten, turneringen, forflytningen og samarbeidet – på tvers av kommune-, fylkes- og landegrenser. Den må sikre et nasjonalt overblikk, god dialog og samhandling mellom forvaltningsnivåene, slik at virkemidlene fungerer godt sammen og til beste for kulturlivet i hele landet.

Maktspredning

Maktspredning må prege kulturpolitikken, også i framtiden. Refleksjon omkring, synliggjøring av og kritikk av samfunnets maktstrukturer i fortid og samtid er blant kulturen og kunstens viktige funksjoner. Således er kulturpolitisk maktspredning avgjørende for å gi frihet til å innta ulike posisjoner. Maktspredning i kulturfeltet sikres gjennom flere virkemidler. Det må foreligge en begrunnelse for og balanse mellom beslutninger som vedtas på politisk grunnlag og beslutninger som gjøres på faglig

grunnlag i armlengdes avstand fra politiske interesser. Det må tilstrebes en balanse mellom trygge og varige institusjoner og frie aktører utenfor dem, og mellom finansiering som går til formidlings- og programmeringsaktørene og direkte til innholdsskaperne og utøverne. Det bør finnes forskjellige finansieringskilder slik at kulturaktørene har flere ben å stå på og ulike formål å knytte an til. Det må sikres jevnlig skifte av fagpersoner som tar beslutninger på fellesskapets vegne, enten det er i fordelingskomiteer og -utvalg eller i lederposisjoner for sentrale institusjoner.

Den pågående regionreformen vil prege kulturmeldingen. Kulturrådet kommer med eget høringssvar til Ekspertutvalgsrapporten som er bestilt av Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Her vil Kulturrådet kort presisere at det er summen av og samspillet mellom kulturaktører i hele landet som utgjør og ivaretar det nasjonale, ikke enkeltinstitusjoner. Videre vil vi understreke viktigheten av at det må være hensynet til kunst- og kulturlivet, og dets samfunnsmessige betydning, og ikke andre politiske hensyn, som vektlegges når framtidens kulturpolitikk skal utformes.

II. Kulturrådets perspektiv og funksjon

Et nasjonalt ansvar

Kulturrådet har ansvar for å tilrettelegge for kunst- og kulturproduksjon og formidling over hele landet. Ansvaret innebærer oppmerksomhet og kunnskap om den store variasjon av kunstproduksjon og kulturaktivitet som foregår ulike steder. Oppsøkende virksomhet, dialog og informasjon, og kunnskap om forskjeller i demografi, geografi og infrastruktur, er avgjørende for at utvalgene skal kunne svare på de behov kunstfeltet har. Fagpersoner fra hele landet og fra ulike miljøer blir invitert til å sitte i fagutvalg. Sammen med fagadministrasjonene utgjør utvalgsmedlemmene og Rådet en kunnskapsrik og fleksibel organisasjon som kontinuerlig reflekterer og forhandler om hvilken verdi geografi og stedsrelative forhold representerer for kvalitet og relevans av det som skapes og formidles i Norge. Et nasjonalt ansvar innebærer også respons på gode initiativer i feltet og på skjevheter som avdekkes. Og det innebærer å ha et sammenhengende blikk på ordninger og virkemidler, slik at de til sammen bidrar til overordnede målsettinger for landets kunst- og kulturfelt.

Maktspredning: fagvurdering og armlengdes avstand

Med råds- og utvalgsmedlemmer fra hele landet, fra ulike fagområder og med ulik bakgrunn, representerer Kulturrådet en unik referanse for maktspredning i norsk samfunnsliv. Med utgangspunkt i dagens modell kommer 1300 fagpersoner fra hele Norge, med spisskompetanse innen kulturvern, visuell kunst, musikk, scenekunst, litteratur, kunst for barn og unge, kultur og samfunn, kulturkritikk, bygg, arkitektur og arenaer, forskning m.m., til å være med å bestemme hva Kulturfondets midler brukes til de kommende 20 årene. Kulturrådets desentraliserte beslutningsmodell, der prioriteringer gjøres gjennom meningsutveksling mellom uavhengige fagpersoner (på armlengdes avstand fra politikken, på jevnlig utskifting og med nærhet til feltet), har historisk vært et av statens verktøy for maktspredning. I et Norge som vil preges av nye regionale identiteter, kulturell pluralisme og et mangfold av kulturaktører, er dagens modell for maktspredning både hensiktsmessig og fremtidsrettet.

Om Statens kunstnerstipend og Fond for lyd og bilde, de andre armlengdes-avstand-organene i Kulturrådet regnes med, er det fortsatt ikke mer enn omkring 10 % av det statlige kulturbudsjettet som forvaltes gjennom uavhengig og faglig basert skjønnsvurdering. Kulturrådet mener det er svært viktig at eventuelle endringer i oppgavefordeling mellom staten og regionene ikke svekker armlengdes avstandsmodellen eller andelen av budsjettet som forvaltes etter den.

Et utviklingsperspektiv

Kulturrådets utviklingsrolle går tilbake til 1960-tallet. Blant mange satsninger som er blitt til på Kulturrådets initiativ finner vi for eksempel Rikskonsertene, Ungdommens kulturmønstring, Klangfugl – kunst for 0-3-åringer, Mosaikk-programmet, Basisfinansiering for scenekunst, Videokunstarkivet, Kunstløftet og utvikling av profesjonelle kor i regionene. Kunnskapssatsninger som igangsettes, sammen med kunnskapen som hele tiden kommer inn gjennom søknader og dialog med feltet, gjør Kulturrådet rustet til å oppdage blindsoner, skjevheter og uutnyttede muligheter, til å utfordre feltet og ta initiativ til å skape endring. I framtida bør Kulturrådet i sterkere grad enn tidligere kunne ta initiativer når blindsoner og skjevheter avdekkes, enten de skyldes geografiske, sosioøkonomiske eller andre forhold.

Kunnskap

Kulturrådet skal gjennom nær kontakt med kulturlivet være et sterkt, nasjonalt kompetanseorgan, og beslutninger skal tas på bakgrunn av et godt kunnskapsgrunnlag. Kulturrådet har siden oppstarten også hatt et bredere kunnskapsutviklingsmål. For å ivareta rådgiverrollen overfor politiske myndigheter og være en premissleverandør i samfunnsdebatten har rådet tatt initiativ til å framskaffe relevant kunnskap om tendenser i kulturfeltet, foreta datainnsamling, utvikle statistikk, bestille evalueringer, utredninger, forskning og formidle resultatene av kunnskapsprosjektene. Kulturrådet bør i framtida videreutvikle sin særegne posisjon til fortsatt å kunne forene akademisk forskning og erfaringer fra praksisfeltet i kunnskapsprosjekter som myndigheter, utdanningssektor, kulturaktører og offentligheten kan nyttiggjøre seg.

Kulturrådets rolle framover; en oppsummering.

Kulturrådet har det siste tiåret vært gjenstand for grundig utredning i flere sammenhenger, spesielt i *Forenklet, samordnet og uavhengig* («Løken-rapporten») (2008), *Utkast til ny lov om Norsk kulturråd* (2012), *Gjennomgang av Norsk kulturråd* (2014) og *Kulturutredningen 2014* (2014). I rapportene drøftes Kulturrådets organisering, oppgavesammensetning og rolle i den nasjonale kulturpolitikken. Flere av rapportene peker på behov for bedre dialog med, kunnskap om og forankring i regionene. Samtidig konkluderes det med at Kulturfondets midler er av stor betydning for kulturfeltet og at man fortsatt ønsker et sterkt nasjonalt og uavhengig fagorgan på kulturområdet. I forarbeidet til lovutkastet begrunnes overflyttingen av en rekke virksomheter fra Kulturdepartementet til Kulturrådet slik: «Det å samle ansvaret for fordelingen av mer eller mindre likeartede tilskudd til ett organ vil sikre likebehandling og gi bedre sammenheng og helhetsperspektiv i prioriteringene [...] Ved at det kollegiale organet med sitt kunst- og kulturfaglige skjønn har ansvaret for helheten i forvaltningen, får vi et styringssystem som både ivaretar faglighet, likebehandling og helhetlig forvaltning.» (s. 13) Utvalget for *Kulturutredningen 2014* konkluderte sin drøfting av mulig deling og/eller regionalisering av Kulturrådet med at det ville svekke fagmiljøet «gitt at fagmiljøet på dette området i Norge er lite», og anbefaler videre at «andelen av de statlige bevilgningene som kanaliseres gjennom Kulturfondet, og som dermed knyttes opp til krav om faglig kvalitetsvurdering, økes ytterligere i årene som kommer.» (s. 210).

Høringssvar til de nevnte dokumentene gir også nyttig innsikt i vurderingen av Kulturrådets rolle. Det pekes på utfordringer i dialogen med Kulturrådet og stilles spørsmålstegn ved den geografiske fordelingen av midler. Samtidig etterlater høringsuttalelsene et alt overveiende inntrykk av at kulturaktører og -forvaltning landet over forsvare betydningen av et sterkt nasjonalt fagorgan på kulturområdet og den faglige beslutningsmodellen Kulturrådet har.

I utformingen av ny kulturpolitikk mener vi derfor at Kulturrådets rolle bør styrkes. Tilskudd fra Kulturrådet utløser ofte midler lokalt. Og motsatt styrker lokal/regional forankring og finansiering søknader til Kulturrådet. Etter flere års arbeid med utvikling av den digitale tilskuddsforvaltning vil Kulturrådet i løpet av 2018 også kunne dokumentere det geografiske nedslagsfeltet for de midlene som deles ut på en betydelig mer nyansert måte enn tidligere. Dette vil være et viktig virkemiddel for et framtidig Kulturråd som etter vår mening bør utvikle viktig dialog med de nye regionene for at kunst og kulturliv styrkes i all deler av landet. Kulturrådet skal ikke styrkes av hensyn til seg selv, men fordi samfunnet trenger et kompetent organ som kan legge til rette for at kunst og kultur av høy kvalitet kan produseres og være tilgjengelig for innbyggerne uansett bosted.

III. Noen særlige innsatsområder

Kulturrådet vil til slutt nevne noen særlige områder som trenger særlig oppmerksomhet og kulturpolitisk satsning de kommende årene.

Kulturens nasjonale infrastruktur

I *Kulturutredningen 2014* nevnes behovet for å styrke den såkalte kulturelle grunnmuren. Kulturrådet støtter dette og anser nettverket av regionale og lokale formidlingsarenaer som bibliotek, kulturhus, teatre, kunstnersentre og kunstforeninger m.m., som grunnleggende møteplasser og infrastruktur for å sikre et likestilt kulturtilbud i hele landet. Vi vil særlig peke på at det er behov for et løft for bibliotekene, slik at man kan sikre et likestilt tilbud over hele landet. Bibliotekene når ut til en stor bredde av befolkningen, også de som i liten grad oppsøker annen kulturaktivitet, og sektoren arbeider systematisk med å tilpasse seg den digitale utviklingen og fornye seg som arenaer for litteraturformidling, kunnskap og debatt. Kulturrådet har et godt samarbeid med og god kunnskap om folkebibliotekene gjennom arbeidet med innkjøpsordningene for litteratur og tidsskrift. Det må tilrettelegges for at alle lokalsamfunn har et levende bibliotek, og Kulturrådet ser at det er et stort behov for økte ressurser i biblioteksektoren.

Samisk kultur

Rådet ønsker å peke på viktigheten av framdrift på bevilgninger til samiske institusjoner. De samiske museene må styrkes slik at de kan ta imot og forvalte gjenstander som returneres gjennom Bååstede-prosjektet. Den samiske kunstsamlingen må få en permanent løsning som sikrer god formidling og forvaltning for framtiden. Og Beaivváš Sámi Našunálateáhter har behov for ny og tilrettelagt arena for produksjon og formidling. Bærekraftige og faglig sterke samiske kulturaktører er en nødvendig forutsetning for å sikre bred formidling av samisk språk og litteratur, kunst og kultur på nasjonalt plan, og for at samarbeid mellom samiske og norske kulturaktører kan foregå på en likeverdig måte. Stortingets nylig igangsatte arbeid med en sannhetskommisjon for fornorskingspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge vil når rapporten foreligger om noen år belyse situasjonen for deler av befolkningen som det er viktig finner gjensvar i politikken på mange felt, deriblant i kulturpolitikken. Kulturrådet anmoder om at kulturmeldingen anerkjenner at en slik kommisjon er vedtatt, og at dens konklusjoner på sikt kan få følger for kulturpolitikken.

Den frie kunsten

Rådets primære ansvarsområde har gjennom historien vært det såkalt «frie feltet». Kulturrådet vil understreke viktigheten av en ambisiøs politikk for den kunstneriske virksomheten og kulturvernsaktiviteten som foregår utenfor de store etablerte institusjonene. Det frie feltet forstås som det ikke-institusjonelle feltet, de uavhengige stemmene, enkeltkunstnerne som står for risiko og utprøving, de

små initiativene, alt dette som blant annet er viktig for utviklingen av et mangfoldig norsk demokrati. Kulturrådet som virkemiddel sørger for at denne delen av feltet prioriteres og har finansiering som ikke taper for de store institusjonene.

Kunstkritikken og tidsskriftene

Kulturrådet ser et behov for å styrke kritikken og de uavhengige tidsskriftenes økonomi fordi de skaper en offentlig samtale om kunsten som utfordrer til videre utvikling. Ferske undersøkelser viser at antall kritikker og anmeldelser av kunst- og kulturproduksjoner i større landsdekkende medier er radikalt redusert. Den nåtidige mediebruken innebærer altså en viss fragmentering av offentligheten en må være oppmerksom på, men også betydelige muligheter for direkte kontakt i dedikerte kanaler med kunst- og kulturbrukere.

Samtidig som kulturjournalistikken og kritikken svekkes i omfang i de tradisjonelle avisredaksjonene, synes interessen for refleksjon og samtale rundt kunst og kultur å øke i andre offentlige rom, kanaler og plattformer.

Sektorovergripende programmer og programmer i samarbeid med andre fagmiljøer

Kunstheltet utvikler seg dynamisk som del av den større offentlige debatten. Rådet ser et behov for flere sektorovergripende programmer som tar hensyn til kunstens tverrfaglighet og oppfordrer til samarbeid på tvers av fagområder, som kan stimulere til større grad av samproduksjon mellom institusjonene. Kulturrådet ønsker å delta i utviklingen og gjennom dette også tydeliggjøre det institusjonelle ansvaret som Kulturrådet har.

Opphavsrett

Kulturrådet imøtekommer ferdigstillingen av ny åndsverklov, og støtter målet om å bidra til forenkling og modernisering. Kulturrådets er opptatt av helheten i kunstnerøkonomien, og ser rettighetshavernes muligheter for å sikre inntekt av eget arbeid som avgjørende. Digitale plattformer og ny teknologi gir nye muligheter for spredning av verk til flere, men krever samtidig nye løsninger for å sikre opphavernes rettigheter. Vi viser ellers til Kulturrådets høringsvar i saken. Det videre arbeidet med oppfølgingen av nytt lovverk vil være viktig i årene som kommer, og Kulturrådet anmoder om at dette omtales i ny kulturmelding.

Andre departementers ansvarsområder

Kulturrådet anmoder om at kulturmeldingen omtaler forholdet til andre departementers ansvarsområder, slik at politikken blir så helhetlig som mulig. Dette gjelder Kunnskapsdepartementets ansvar for opplæringstiltak innen kunsthelt i skole og kulturskole, Utenriksdepartementets innsats for norsk kunst og kultur i en internasjonal sammenheng og Klima- og miljødepartementets ansvar for kulturminner og kulturmiljøer. Her vil Kulturrådet særlig nevne to områder:

Barn og unge

Det er et stort behov for å drøfte roller og ansvar når det gjelder kultur og kunst for, av og med barn og unge. I utviklingen av grunnskole og videregående opplæring de siste årene har Kulturrådet gjennom høringer påpekt skolens betydning som kulturinstitusjon i samfunnet og de estetiske fagenes viktighet for barn og ungdoms erfaringer, utfoldelse og læring. Kulturtankens nye mandat har gitt en forskyving av samhandlingen mellom de ulike aktørene som arbeider med kunst for barn og unge. Videre har profesjonelt ledede tiltak der barn er utøvere (ensembler, kor, kurs) en uklar forvaltningsmessig

tilhørighet. For å få til en helhetlig, ambisiøs og god politikk på dette området er det avgjørende med ansvarsavklaring og tverrdepartemental tenkning og forankring.

Internasjonale forbindelser

Kunsten flytter seg uavhengig av nasjonsgrenser og kunstnere inngår i større fagfellesskap som overskrider grensene. Det vil i framtida være viktig at kulturpolitikken legger til rette for kunstfeltets naturlige mobilitet, nettverk og samarbeid ut over landets grenser. Kulturrådet bør ta et større ansvar for kulturutveksling internasjonalt, og ser behov for en tett dialog framover med forvalterorganisasjonene som i dag har ansvaret for å tildele støtte til kunstfaglige prosjekter eller samarbeid utenfor Norges grenser. Kulturrådet ber om at samspillet mellom de offentlige instansene i hhv Kulturdepartementets og Utenriksdepartementets linje omtales og videreutvikles som en del av den samlede kulturpolitikken.

*

Kulturrådet følger arbeidet med kulturmeldingen med stor interesse og ser fram til videre diskusjoner om og konkretisering av mål, virkemidler og ansvarsdeling. Vi ser fram til en ambisiøs kulturpolitikk for framtiden for kulturlivet i hele landet.

Med hilsen

Tone Hansen
rådsleder

Anne Oterholm
rådets nestleder

Godkjent og ekspedert elektronisk